

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Дипломна робота
(магістра)

**з теми "РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-
ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ"**

Виконав: студент 2 курсу
Ps1-M19 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Лабатий Давид Ігорович

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук,
доцент
Логвіна Оксана Анатоліївна

Рецензент:
Дідик Наталія Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної
педагогіки та соціальної роботи

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1. Поняття емоційного інтелекту та його структура.....	6
1.2. Основні етапи та моделі розвитку емоційного інтелекту у студентів-психологів.....	25
1.3. Психолого-педагогічні умови та засоби розвитку емоційного інтелекту студентів-психологів у процесі підготовки до професійної діяльності.....	37
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	5
3	
2.1. Методичне забезпечення емпіричного дослідження.....	53
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	59
2.3. Програма розвитку емоційного інтелекту студентів-психологів у процесі підготовки до професійної діяльності.....	66
Висновки до другого розділу.....	69
ВИСНОВКИ.....	7

СПИСОК**ВИКОРИСТАНИХ****ДЖЕРЕЛ.....73****ДОДАТКИ.....8**

2

ВСТУП

Актуальність дослідження. Одним із завдань навчання студента є не лише отримання необхідних знань та професійних навичок, а й розвиток особистісних навичок та умінь, які сприятимуть кращому розумінню отриманих знань під час навчання та використання їх у професійній діяльності. У більшості випадків, у закладах вищої освіти, формуються і цінуються академічні компетентності або академічний інтелект, будучи переконаними, що саме це гарантує високу продуктивність і успіх у майбутній професійній діяльності, а що стосується емоційної компетентності або емоційного інтелекту, то це завжди залишалось вторинним, незначним. Високий емоційний інтелект для психолога, є саме одним з тих аспектів, які позитивно впливають на навчання та на професійну діяльність в подальшому. Відповідно, є досить важливим для майбутніх психологів, уміти розвивати власний емоційний інтелект, під час підготовки до професійної діяльності. Необхідність розвитку емоційного інтелекту у студентів-психологів обумовлена тим, що він поєднує в собі здатність особистості до ефективного спілкування за рахунок розуміння емоцій оточення і вміння підлаштовуватися під їхній емоційний стан.

Вивчення емоційного інтелекту та зокрема дослідження його розвитку була розкрита в роботах таких вчених, як Д.В. Люсін, Д. Гоулман, П. Соловій, Дж. Маєр, Р. Бар-он, Л.М. Веккер, І.М. Юсупова, В.В. Бойко, Дж. Равен, С.П. Іванова, Дж. Льюїс, С.П. Дерев'яненко, М.А. Манойлова, О.М. Двойнін, Г.І. Данілова, І.М. Мещерякова, М.В. Грудицин.

Аналіз літературних джерел показав, що попри велику кількість психологічних досліджень з емоційного інтелекту, недостатньо вивченою є вплив професійної підготовки на розвиток емоційного інтелекту студентів.. Бракує також методологічно обґрунтованої програми цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту, як ефективного способу оптимізації соціально-психологічної адаптації особистості до стосунків у навчальній групі та подальшої

професійної діяльності.

Викладені міркування зумовили вибір теми нашого дослідження: “Розвиток емоційного інтелекту студентів-психологів у процесі підготовки до професійної діяльності”.

Об’єкт дослідження: емоційний інтелект у студентів.

Предмет дослідження: особливості розвитку емоційного інтелекту студентів під час навчання.

Мета: науково обґрунтувати та емпірично дослідити особливості розвитку емоційного інтелекту у студентів-психологів під час навчання.

У відповідності з метою дослідження поставлено такі **завдання:**

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення емоційного інтелекту у студентів. Вивчити фактори, що обумовлюють розвиток емоційного інтелекту..
2. Експериментально дослідити та порівняти особливості розвитку емоційного інтелекту у студентів протягом усього періоду навчання.
3. Розробити розвивальну програму для студентів, для розвитку емоційного інтелекту.

Для вирішення поставлених завдань використано наступний комплекс теоретичних та експериментальних методів. Теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація сучасних наукових та емпіричних досліджень щодо розвитку емоційного інтелекту під час професійної підготовки. У проведеному емпіричному дослідженні розвитку емоційного інтелекту та емпатії протягом навчання нами були використані наступні методики, що дозволили діагностувати рівень та тип прояву емоційного інтелекту, та рівень емпатії : методика В. В. Бойко “Діагностика рівня емпатії”; опитувальник ЕмІн Д.В. Люсіна для вимірювання емоційного інтелекту (ЕІ); тест на визначення рівня Емоційного Інтелекту (Н. Холла) та опитувальник емоційного інтелекту Шабанової та Алешинової (EISAI) .

Експериментальна база дослідження: студенти-психологи, які навчаються

в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, віком від 17 до 23 років. Загальна кількість досліджуваних – 40 студентів.

Гіпотеза дослідження. Розвиток емоційного інтелекту спеціально організованими засобами сприятиме процесу соціально-психологічної адаптації особистості до навчання та професійної діяльності.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні положення та практичні результати роботи обговорено на I Всеукраїнській науково-практичній конференції "Психічне здоров'я нації: актуальні проблеми та виклики суспільства" (10 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

Публікації. Розвиток емоційного інтелекту студентів-психологів у процесі підготовки до професійної діяльності / Д. Лабатий / Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. – Вип. 12. Серія: Психологічні науки. – Кам'янець-Подільський: ПП"Медобори-2006", 2020.

Структура і обсяг дипломної роботи: Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел з 74 найменувань, 5 додатків. Робота містить 7 таблиць, 2 рисунки. Повний обсяг дипломної роботи становить 107 сторінок.

ВИСНОВКИ

Емоційний інтелект являє собою готовність особистості усвідомлювати зміст і сенс емоційних станів людини, оцінювати причини і наслідки їх впливів на подальші життєві обставини. Емоційний інтелект може розглядатися як когнітивна складова комунікативних якостей і особливостей особистості. Емоційний інтелект є набором певних особистісних особливостей і властивостей людини, які знаходять свій прояв у здатності формувати ставлення до себе, прогнозувати результат власної діяльності, розуміти власну поведінку, поведінку інших людей, також він забезпечує успішність соціальної адаптації особистості.

Розвиток емоційного інтелекту є важливим аспектом професійної підготовки фахівців будь-якого профілю, але особливо це стосується майбутніх психологів. Оскільки від стійкості емоційної сфери та розвинутість емпатії залежить не лише психологічний стан психолога-консультанта, його задоволеність професійною діяльністю тощо, але й успішність роботи психолога взагалі. Особливе значення ця форма пізнання, на противагу раціональному інтелекту, має для представників соціономічних професій. Тому цілеспрямоване формування різних компонентів емоційного інтелекту студентів представляється важливим завданням професійної підготовки.

Теоретичний аналіз з проблеми розвитку емоційного інтелекту показав, що даний вид інтелекту має якісну специфіку в порівнянні з іншими видами пізнання (раціональним інтелектом), але підпорядковується загальним закономірностям інтелектуального розвитку. На етапі ранньої дорослості під час навчання у вузі основою для розвитку емоційного інтелекту стає різнобічний соціальний досвід і здатність до діалектичного мислення. Ці факти необхідно враховувати при побудові програм розвитку емоційного інтелекту в навчальному процесі, включених в вузівську практику, а також навчання за методом конкретних ситуацій і використання тренінгового методу.

Отже, необхідність розвитку емоційного інтелекту обумовлена тим, що у фахівця мусить бути добре розвинена здатність до розуміння власних емоцій та емоцій інших, що дає можливість об'єктивно оцінювати себе та інших в процесі професійної діяльності, виявляти внутрішньоособистісні та міжособистісні суперечності, шукати шляхи їх усунення, вибудовувати концепції професійного розвитку та стратегії її реалізації. При вірно поставленій програмі навчання та виховної роботи, студент буде вмотивований на успішне навчання, тим самим розвиваючи свій емоційний інтелект.

Емоційний інтелект впливає на підготовку студентів до професійної діяльності, при умові розвитку в них бажання до саморозвитку та орієнтувати їх на пошуки шляхів розв'язання професійних завдань. Тільки тоді студенти будуть здатні і оцінити власну професійну готовність, і емоційно позитивно ставлення до неї.

Подальшою перспективою дослідження вбачаємо у вивченні розвитку емоційного інтелекту в період роботи психологом, порівнюючи рівень емоційного інтелекту залежно від стажу роботи. Тим самим досліджуючи динаміку розвитку даного інтелекту після навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева И. Н. Понятие и структура эмоционального интеллекта / И. Н. Андреева // Социально-психологические проблемы ментальности : 6-я Международная научно-практическая конференция. – Смоленск : Изд-во СГПУ, 2004. – С. 22–26.
2. Білявський І. Г. Особистість та проблеми емоційного самоконтролю/ І. Г. Білявський, М. Ф. Будіянський, В. М. Крайнюк // Актуальні проблеми психології: традиції і сучасність. Міжнародні наукові Костюківські читання, (Київ, 1992 р.). – К., 1992. – С. 9-10.
3. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других./ В.В. Бойко // М., 2011. – 24 с.
4. Вайсбах Х. Эмоциональный интеллект / Х. Вайсбах, У. Дакс // М.: Лик Пресс, 1998. –160 с.
5. Верітова О. С. Організаційно-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту майбутнього педагога вищої школи. Вісник Запорізького національного університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки / Головний редактор Локарева Г. В. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2019. №1 (32). С.25–30.
6. Верітова О. С. Подолання стереотипізації поведінки майбутніх педагогів вищої школи у процесі розвитку їхнього емоційного інтелекту. / Верітова О. С. // Збірник наукових праць національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки. No2 (17). 2019 р. С.51-61.
7. Верітова О. С. Проблема розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І.Сущенко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя, 2017. Вип. 56–57 (109–110). С. 98–105.
8. Верітова О. С. Стимулювання емоційної самоідентифікації майбутнього педагога вищої школи в процесі професійної підготовки. Педагогіка вищої школи:

досвід і тенденції розвитку. IV всеукраїнська науково-практична конференція. 21 березня 2019 року. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. С.51–53.

9. Взаємодія емоцій і перцептивно-когнітивних функцій в процесі соціально-психологічної адаптації особистості // Проблеми загальної та педагогічної психології : [зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. Максименко С. Д.]. – К.: "ГНОЗІС", 2006. – Т. VIII. – Вип. 7. – С. 148-156.

10. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский // М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – 344 с.

11. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку. / О. І. Власова // Київ : ВПЦ “Київський університет”, 2005. – 308с.

12. Волкова Н. П. Емоційний інтелект як інтегральна властивість, що забезпечує компетентність майбутнього вчителя в здійсненні професійно-педагогічної комунікації / Н.П. Волкова / Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб. наук. пр. / [редкол. Т.І. Сущенко та ін.]. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 41. – 388 с

13. Габдреев Р. В. Методология, теория, психологические резервы инженерной подготовки / Р. В. Габдреев // М.: Наука, 2001. — 167 с.

14. Гарскова Г. Г. Введение понятия “эмоциональный интеллект” в психологическую теорию / Г. Г. Гарскова // Ананьевские чтения – 99 : тезисы науч.-практ. Конф. – СПб., 1999. – С. 25–26.

15. Гендерная дифференциация эмоционального интеллекта // Гендер и проблемы коммуникативного поведения: сб. материалов междунар. науч. Конф., 1-2 ноябр. 2007 г. / Полоцкий гос. ун-т. – Полоцк: ПГУ, 2007. – С. 270-273.

16. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Д. Гоулман, Г. Бояцис, Э. Макки. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. – 301 с.

17. Грудцина М. В. Эмоциональный интеллект как фактор эффективности профессиональной подготовки / М. В. Грудцина // Горизонти освіти. Психологія.

- Педагогіка [Текст]: науково-методичний журнал. No 1, Севастополь : РИБЭСТ, 2012. – С. 14-18.
18. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: монографія / О. І. Гура // Запоріжжя: ГУ "ЗІДМУ", 2006. – 332 с.
19. Двойнин А. М. Эмоциональный интеллект и рефлексивность студентов-психологов / А. М. Двойнин , Г. И. Данилова // Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология, Вып. 1 (24), 2012. – С. 121–134.
20. Дерев'янюк С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук / С. П. Дерев'янюк // К., 2009. – 20 с.
21. Деркач А. А. Модель социально-перцептивной компетентности современного руководителя / А. А. Деркач // Развитие социально-перцептивной компетентности личности : матер. науч. сессии, посвященной 45-летию академика А. А. Бодалева / [под общ. ред. А. А. Деркача]. – М.: Луч, 1998. – 248 с.
22. Дружилов С. А. Становление профессионализма человека как реализации индивидуального ресурса профессионального развития / С. А. Дружилов. – Новокузнецк: Изд-во ИПК, 2002. – 242 с.
23. Дубчак Г. М. Аналіз внутрішньо-особистісних переживань студентів у період навчання у вузі / Г. М. Дубчак // Перспективні педагогічні технології в системі неперервної освіти: матер. Всеукр. наук.-пошук. конф.: у 2 ч. / [за ред. І.Г. Єрмакова, С.В. Рудаківської]. – К. : КиМУ, 2005. – Ч. 2. – С. 356-362.
24. Ермолаева Е.П. Профессиональная идентичность и маргинализм: концепция и реальность / Е.П. Ермолаева // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – №4. – С. 51-59.
25. Эмоциональный интеллект: проблемы категориальности // Психология в современном информационном пространстве : материалы междунар. науч. Конф., 23-24 ноябр. 2007 г. / Смоленский гос. ун-т. – Смоленск: Изд-во СмолГУ, 2007. – Ч. 1. – С. 108-112.

26. Зарицька В. В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій. Теорія та практика сучасної психології: зб. наук. пр. / В. В. Зарицька, редкол.: В. Й. Бочелюк (гол. ред.) та ін. // Запоріжжя, 2010. Вип. 1. С. 16–20.
27. Зарицька В. В. Емоційний інтелект як складова готовності особистості до професійної діяльності / В. В. Зарицька // Вісник ХНПУ (49). с. 42-51.
28. Зарицька В. В. Необхідність розвитку емоційного інтелекту особистості в процесі її підготовки до професійної діяльності / В. В. Зарицька // Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія. – 2010. – Т. 15. – Вип. 16. – С. 13–24.
29. Зарицька В. В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю: дис . д-ра психол. наук: 19.00.07 / В. В. Зарицька // Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2012. С. 40
30. Зарицька В. В. Ознаки наявності емоційного інтелекту у особистості / В. В. Зарицька // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. Т. 21. Вип. 19. С. 74–79.
31. Зарицька В. В., Бекіньова Л. Б. Особливості емоційної саморегуляції у молодих жінок / В. В. Зарицька, Л. Б. Бекіньова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2017. Вип. 55. С. 26–36.
32. Здібності у структурі емоційного інтелекту // Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / [зб. наук. праць / наук. Ред.19 Максименко С.Д.]. – К.: ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2007. – Вип. 35. – С. 581-588.
33. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е.А. Климов // Ростов н/Д: Феникс, 1996. – 495 с.
34. Корнієнко І. О. Особливості саморегуляції поведінки особистості студента в ситуації неуспіху / І. О. Корнієнко // Психолого-педагогічні аспекти розвитку майбутнього фахівця : програма та тези Міжнар. наук.-практ. Конф. (19-20 червня

- 2009 р.) / [за заг. ред. к. психол. н., доц. Н.О. Євдокимової]. – Миколаїв: Миколаївський державний університет імені В.О. Сухомлинського, 2009. – 92 с.
35. Кошонько Г. А. Розвиток емоційного інтелекту у студентів-психологів / Г. А. Кошонько // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки. - 2013. - № 4. - С. 341-350.
36. Крайнюк В. М. Технології формування стресостійкості фахівця до діяльності в екстремальних умовах / В. М. Крайнюк // Перспективні педагогічні технології в системі неперервної освіти: матер. Всеукр. наук.-пошук. конф.: у 2 ч. / [за ред. І. Г. Єрмакова, С. В. Рудаківської]. – К.: КиМУ, 2005. – Ч. 2. – С. 127-136.
37. Кузьмина Н. В. Закономерности акмеологоориентированного становления профессионализма учителя / Н. В. Кузьмина, Н. И. Виноградова // Акмеология. – 2003. – № 4. – С. 50-53.
38. Коломинский Я. Л. Психология взаимоотношений в малых группах (общие и возрастные особенности). / Я. Л. Коломинский // Минск, 2000. - 339с.
39. Лазуренко О. До проблеми визначення змісту емоційної компетентності / О. Лазуренко // Молодь і ринок. №2 (109).2014. С. 124–129.
40. Лемберг Б. Эмоциональный интеллект: как разум общается с чувствами / Б. Лемберг // Санкт-Петербург : Вектор, 2013. 192 с.
41. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев // Москва : Политиздат, 1975. 304с.
42. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття "педагогічні умови" / А. Литвин, О. Мацейко // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 4. С. 43–63.
43. Лодатко Є.О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання педагогічне вимірювання: that is that? / Є.О. Лодатко // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології. Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. У 2-х тт. Вип.3. 2011. т.1. С. 339–344.

44. Люсин Д. В. Современные представления об эмоциональном интеллекте / Д. В. Люсин // Социальный интеллект: Теория, измерение, исследования / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М. : Ин-т психологии РАН, 2004. – С. 29–36.
45. Mayer JD. Emotional Intelligence as a Standard Intelligence / JD. Mayer, P. Salovey, DR. Caruso, G. Sitarenius. // Emotion. – 2001.- Vol. 1- Nr. 3. - P. 232-242;
46. Мазниченко М. А. Коррекция педагогической деятельности : учебник и практикум для академического бакалавриата / М. А. Мазниченко // Москва : Юрайт, 2018. 142с.
47. Маркова А. К. Психология труда учителя: Книга для учителя / А. К. Маркова // М.: Просвещение, 1993. – 192 с
48. Мещерякова И. Н. Формирование эмоционального интеллекта студентов-психологов в процессе обучения в вузе / И. Н. Мещерякова // Вестник ТГУ. – 2010. – Вып. 1. – С. 157–161.
49. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія / Е. Л. Носенко, Н. В. Коврига // К. : Вища школа, 2003. – 126 с.
50. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як форма прояву важливої складової особистісного потенціалу – рефлексивної свідомості. / Е. Л. Носенко // Вісник ДНУ. Серія: Педагогіка і психологія, 2012, вип. 18, т. 20, № 9/1
51. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах // Соціальна психологія. – К., 2008. – № 1 (27). – С. 96-104.
52. Адаптивные характеристики эмоционального интеллекта // Психология и современное общество: взаимодействие как путь взаиморазвития : материалы междунар. науч.-практ. конф., 13-14 апр. 2007 г. / Санкт-Петербургский институт управления и права. – СПб.: СПБИУиП, 2007. – Ч. 1. – С. 103-105.
53. Обознов А. А. Психологические механизмы формирования профессиональной пригодности и надежности человека в социотехнических системах / А. А. Обознов // Психологический журнал. – 2007. – Т. 28. – № 5. – С. 15-21.

54. Оришкевич В.М. Вміння контролювати свої емоції. / В. М. Оришкевич // Психолог. 2008. № 2 (290). Січень. – С. 23–25.
55. Орлов А. Б. Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики : учеб. пособие для студ. психол. фак. Вузов / А. Б. Орлов // Москва : Академия, 2002. 272 с.
56. Поваренков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека / Ю. П. Поваренков // М.: Изд-во УРАО, 2002. – 160 с.
57. Поденко А. В. Взаємозв'язок організаторських здібностей з особистісними характеристиками в юнацькому віці / А.В.Поденко // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Х.: ХНПУ, 2010. – Вип. 37. – С. 223-232.
58. Полунина О.В. Увлеченность работой и профессиональное выгорание: особенности взаимосвязей / О.В. Полунина // Психологический журнал. – 2009. – Т. 30. – № 1. – С. 73-85.
59. Потенціальні можливості складових емоційного інтелекту // Наука і освіта. – Одеса, 2007. – № 8-9. – С. 45-48.
60. Развитие эмоционального интеллекта в тренинговых группах // Психологический журнал. – Минск, 2008. – №2 (18). – С. 79-84.
61. Развитие эмоционального интеллекта как способ оптимизации социально-психологической адаптации // Психология – наука будущего: междунар. Конф. молодых ученых, 30-31 окт. 2008 г. : тезисы докл. /науч. ред. А. Л. Журавлев, Е. А. Сергиенко, А. С. Обухов. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 2008. – С. 125-128.
62. Реан А. А. Практическая психодиагностика личности: Учеб. пособ. / А. А.Реан // СПб. : Изд-во Спб ун-та, 2001. – 224 с.
63. Рогов Е. И. Личность учителя: теория и практика / Е.И. Рогов // Ростов н/Д, 1996. – 300 с.
64. Роль эмоционального интеллекта в процессе социально-психологической адаптации студентов // Инновационные образовательные технологии. – Минск, 2007. – №1 (9). – С. 92-95.

65. Роль емоційного інтелекту в соціально-психологічній адаптації особистості // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць у 2-х т.]. – Чернігів: ЧДПУ, 2008. – Вип. 59 – Т. 1. – С. 94-98.
66. Сарипбекова А. Т. Развитие эмоционального интеллекта у подростков / А. Т. Сарипбекова // Наука и современность: сб. ст. по матер. междунар. науч.-практ. конф. 20 апреля 2018 г. – Таганрог: Перо, 2018. – С. 134-137.
67. Складові емоційного інтелекту та їх значення в процесі соціально-психологічної адаптації студентів // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць у 2-х т.]. – Чернігів: ЧДПУ, 2006. – Вип. 41. – Т. 1. – С. 86-89.
68. Соціалізація складових емоційного інтелекту // Проблеми загальної та педагогічної психології : [зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / наук. ред. Максименко С.Д.]. – К.: "ГНОЗИС", 2007. – Т. ІХ. – Ч. 1. – С. 112-118.
69. Федорчук В. М. Емоційна компетентність психолога / В. М. Федорчук // Проблеми сучасної психології : Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – 2012. – Випуск 17. – С. 623–630.
70. Феномен эмоционального интеллекта: роль в адаптации // Психология XXI века : междунар. науч.-практ. конф. молодых ученых, 24-26 апр. 2007 г. : тезисы докл. / науч. ред. Н. В. Гришина. – СПб.: Издательство С.-Петербургского университета, 2008. – С. 238-240.
71. Филатова О. Эмоциональный интеллект как показатель целостного развития личности / О. Филатова // Персонал. – 2000. – № 5. – С. 100–103.
72. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза / К. Хорни // Психоанализ и культура. – М.: Юристъ, 1995. – С. 5-190.
73. Шабанов С. Эмоциональный интеллект. Российская практика / С. Шабанов // М.: МИФ, 2020. 427 с.

74. Щербак Т.І., Щерба А.П. Розвиток емоційного інтелекту у період фахової підготовки психологів / Т.І. Щербак, А.П. Щерба. // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. інст. психол. ім. Г.С. Костюка НАПН України. 2016. № 9(9). С. 582–589.